

Jako zadovoljin bodem tedaj, ako se bode videl le pošten trud, temu idealu vsaj kolikor mogoče se bližati in da se bode vedno imelo pred očmi načelo, da dobra uprava je dolžnost vlade, a ne morebiti le plačilo posebnih zaslug. (Dobro! na desni.)

Toda, gospôda moja, s samo nepristranostjo uprave bi moja tirjatev še nikakor ne bila zadovoljena, zato je treba še več. Mora se namreč na upravi obračati zopet ona popolna in neprestana skrb, katero je vživala v prejšnjih časih, katere pa sedaj, žalibože, pogreša. V podporo svojih besedí bi lahko naštel marsikaj, a, gospôda moja, to navlašč opustim, ker nočem žaliti nobene strani.

Le neke sploh znane okolnosti se še osmelujem opomniti, ker se mi zdi značajna za mero skrbljivosti, ki se dandanes naklanja upravi. Naravno je, da, kolikor dalje je segla izobraženost v kaki deželi, kolikor različnejši in bolj navskrižni postajajo interesi ljudstva, toliko težja mora postajati tudi uprava sama in toliko ostrejša potreba, da oni možje, kateri so poklicani voditi upravo, tej svoji nalogi posvečujejo vso in neprestano svojo delavnost. Ne more tedaj ostati brez škodljivih nasledkov za upravo, akoravno taki možje, kakor smo že večkrat videli in še vidimo, včasí komaj par mesecev v letu morejo zadostovati svoji službeni nalogi, ker celih pet mesecev morajo pomnoževati vladno stranko v tej zbornici, ostale dva ali tri mesece imajo opraviti z legislativnimi deli deželnih zborov, in slednjič vendar tudi potrebujejo okrepčave, brez katere ne morejo obstati tisti, ki so obloženi z duševnim delom in z odgovornostjo. (Veselost in dobro! na desni.)

Kjer vidimo take prikazni, ondi se ne more trditi, da se obrača kaka posebna skrb na upravo, marveč so temu ravno nasprotni dokaz, — dokaz, kateri je že marsikomu brez obzira na njega politično stališče vzbudil željo, naj bi se vendar skazovala upravi ona skrb, brez katere nikakor ne more obstati.

No, gospôda moja, akoodobrite obe ti moji tirjatvi in ako se bode izpolnovali, potem bode treba vprašati dalje: kako bi se dal princip samouprave dejansko vpeljati v naš organizem?

Menim, da se bode tu pred vsem treba držati načela, da vsa politična uprava izvira iz državne oblasti, — da vlada ima ravno tako pravico, kakor tudi dolžnost do nje, in da se tedaj vlada ne more oprostiti odgovornosti o tem pod nikakim pogojem. Razložek v poslovanji politične uprave, ki se je naredil pri županstvih med samostojnim in izročenim področjem in ki se je proglasil v nesrečni postavi od 5. marca leta 1862., se iz znanstvenega stališča ne dá zagovarjati, pa tudi, kakor je pokazala izkušnja, za praktično rabo nič ne velja.

Vsaka delavnost samoupravnih organov v predmetih politične uprave mora jim biti le od države izročena. Da se je preziralo to načelo, je po moji misli glavni vzrok, da je morala nesrečna biti pri nas poskušnja samouprave. Ako se pa držimo tega načela in njega nasledkov, potem, gospôda moja, bode mogoče, samoupravi dati najobširnejše področje, ker v tem, da vlada ima pravico in dolžnost povsod, kjer je potreba, seči vmes, leži popolno in zadostno sredstvo, da se popravi, kar so občine napak naročile. Šlo bode potem za to, osnovati politične upravne gospôske tako, da boste pri njih imeli samouprava kakor tudi državna kontrola primeren prostor za svoje delovanje.

Že iz rečenega se razvidi, da je nemogoč daljni obstanek dveh deželnih gospôsk, kakor ji imamo sedaj v deželni vladi in deželnem odboru, od

katerih una državno avtoriteto zelo nepopolno predstavlja, ta pa je podoba samovlade, katera ničesa ne more izvršiti. (Klici na desni: prav dobro! dobro!)

Vsa deželna uprava mora biti po moji misli združena v rokah vladnega načelnika in od njega vodjene deželne vlade. Le na tak način, gospôda moja, bode moč, odstraniti grozno škodljivi dualizem pri upravi; samo tako bode mogla zopet dobiti uprava edinost, moč, hitrost, in to so glavne kreposti dobre uprave.

V tem vidim jaz najprvo in najsilnejšo potrebo, katera, ako se jej zadostuje, bode sama že mnogo izboljšana, in katera, ako se jej ne zadostuje, bode ovirala vsako resnično izboljšanje. Na vsak način se bode morala potem ta najviša upravna gosposka tudi drugače osnovati, nego je to sedaj. Sprejemala ne bode v-se samo elementov, ali, morebiti boljše rečeno, najviših zastopnikov samouprave, temveč bode morala dati tudi zadostilno poročstvo, da je njim njih delokrog zagotovljen in omejen le po odgovornosti vlade za upravo.

In tako poročstvo naj bi se po mojih mislih manj iskalo v številu zastopnikov samouprave, marveč naj bi se dajalo s tem, da se stori vladni načelnik za svoje delovanje o deželnih zadevah in osobito za izpeljavo postav, ki jih je sklenil deželni zbor, odgovoren deželnemu zboru. (Dobro! dobro!)

Po tem potu bi dosegli tudi še drugo prevažno svrhu, da bi sklepi najvišje deželne gospôske bili vselej tudi izpeljivi in bila bi potem deželnemu postavodajstvu zagotovljena izpeljava njegovih sklepov po popolnoma ustavnih pravilih, kar se zdaj ne godí, ker ima vladni načelnik eksekutivo, a največkrat nikakega vpliva na stvarjenje deželnih postav, tedaj tudi nikake odgovornosti, deželni odbor pa ima odgovornost, a nikake eksekutive. (Dobro! dobro! na desni.)

(Ker omedlevica napade grofa Hohenwarta, je moral pretrgati danes svoj govor, ter ga dovršiti še le prihodnjič.) (Kon. prih.)

Mnogovrstne novice.

* *Turki in Rusi pripravljajo si za boj na morji tiste strašanske mašine, ki jim je torpedo ime. Ker marsikateremu bralcu utegne neznano biti, kaj je torpedo, naj jim na kratko povemo, kaj so torpedi in od kod njihovo ime.*

Torpedo je podvodna mašina, ki ima strašansko moč, ladije na morji, ki se je dotaknejo, tako silovito razdjati in pokončati, da so jej ime „peklenške mašine“ dali, češ, da jo je sam hudič iznašel. Dobila je pa ta mašina ime po neki pomorski ribi, ki se latinsko zove torpedo (slovensko „električna skat“, nemško „Zitterrochen“) in ki ima med glavo in med velikimi plošnatimi prsnimi plavutami nek poseben orgán, ki pripravlja elektriko, s katero ono, kar se ribi približa in se je dotakne, udari tako, da se hudo pretrese. Kar pri tej pomorski ribi elektrika dela, dela pri pomorski mašini smodnik (strelni prah), s katerim je velika železna in okroglasta jaštica (pušica) napolnjena, katero pod vodo v morji tako nastavijo, da če ladija jadra čez njo in se je dotakne, se razpoči s tako grozno močjo, da raznese ladijo na drobne kose. — S temi mašinami se zdaj Turki in Rusi pripravljajo na boj tudi na morji. Ne davno so na gornjem Bosporu Turki poskusili torpedo, 4½ čevlja dolg in 2½ čevlja v premirji, narejen iz kovaškega železa debelosti ½ palca, in napol-

njen s 600 angleškimi funti debeložrnatega smodnika; tretji del pušične votline pa je bil zato, da raztezanje plina ima dovolj prostora. Ko se je torped razpočil, ki so ga 34 čevljev globoko v morje izpustili, je nastal tak ropot, da so ga slišali pol milje daleč; ob enem pa se je vzdignila velika morska troba (Wassersäule) 200 čevljev nad morjem, ki je daleč krog in krog vrelo. Dotična komisija najimenitnejših Turških topničarjev je bila jako zadovoljna z vspehom peklenske mašine. Gorje ladijam, ki zadenejo na torped! — Ali gledé na take iznajdbe ni človek človeku res vrag?

* Zakaj je sladkorju (cukru) cena poskočila? Iz Francoskega so došla poročila, da so večidel vse sladkornice že podelale sladkorno peso, katere letos niso veliko pridelali in katera tudi ni imela veliko sladčice v sebi tako, da so letos sladkora za 7 milijonov kilogramov manj pridelali. Če se vrh tega v poštev vzame, da je bil letošnji pridelek tudi sladkornega trstja v naselbinah veliko manjši in se je tedaj veliko manj kolonijalnega sladkora naredilo, zato ni misliti, da bode cena sladkora se kmalu znižala.

Zabavno berilo.

Iz sodnijskega življenja.

Po spominu skušenega starega pravika.

Spisuje Jakob Aléšovec.

VI.

Sodba večne pravice.

(Dalje.)

Sestra je stopila že v mestu s kočije ter se peljala s svojim vozom domu. Oče pa in strežaj njegov sta odkrila gorenji del kočije ter vrgla ga v vodo pod cesto derečo, tako je postal iz kočije le na pol pokrit voz, s katerim sta se peljala domú. Tam so skrili voz v podzemeljsko jamo skopano za repo in krompir, ter jo zasuli, konja pa je odgnal zvesti strežaj, kateremu je bilo znano, kako je Komar z njegovim gospodom ravnal, še isto noč proč ter ju pustil v hosti, naj gresta, kamor se jima ljubi. Gotovo ju je kdo potem vjel, a molčal ter ju dalje prodal.

Tako je bil vničen ves sled, a delo še le na pol storjeno. Oče se, dobro vedoč, da je treba hiteti in zameniti bankovce, predno so razglašene njihove številke, podá brž na Francosko in jih tam zameni za Francoske. Čez šest dni pride nazaj in se napravi z vso družino, tudi s sestro vdove, katera je med tem svoje posestvo prodala, v tujo deželo. Alfredu in otrokoma ne pové ničesar o tem, kaj je storil, marveč izgovarja svoje potovanje na Francosko s tem, češ, da mu je umrl tam žlahtnik ter mu zapustil precejšnje premoženje. Ko je bil Alfred poročen z Olgo, in sploh vse tako napeljano, da je bila njuna in Oskarjeva prihodnost zagotovljena, se je napotil proti domu, da bi tu še to v red spravil, kar mu prej zavoljo velike naglice ni bilo mogoče, potem pa je hotel vrniti se k družini svoji v deželo, katere pa ne imenuje. Ali med potem se je prevrnil poštni voz, on pa se tako hudo poškodoval, da mu zdravnik ni dal upanja, da bi še kdaj ozdravil. Sam vedoč, da je blizu smrti, naprosi nekoga, da mu spiše po njegovem narekovanju vse to; dasiravno je trpel velike bolečine, vendar ni pretrgal narekovanja, da je bila vsa povest dokončana.

Proti koncu razložil je še, kar bi se sicer neverjetno zdelo, zakaj namreč je šel posestnik prave srečke po denar v L. Napotil ga je namreč on sam. Kako pa je dalje zvedel, da ima dobitno srečko?

Tudi to je ob kratkem razloženo. Trгоvec P. je imel namreč navado, v vsakem stavku, katerega je izustil, ponavljati besedo „namreč“. Te posebnosti njegove je omenil Alfred pripovedovaje dogodbo v Komarjevi prodajalnici. Oče je pa poznal tega trgovca osebno, in vedel to njegovo navado; zato je poiskal ga v kavarni, kamor je navadno zahajal, in mu v dobro sukanem pogovoru, katerega je napeljal na državno loterijo, ter po izkazu v nekem časniku, kjer so bile zaznamovane dobitne številke, vcepil misel, da je bolje iti po denar v L., ko tu čakati dva meseca ali še dalje na-nj. Ta pogovor končal je z besedami:

„Da bi bil jaz tisti srečni človek, ki je zadel prvo dobitko, bi se bil že davno odpeljal v L.“

Z zadovoljnostjo je zapazil, da so se trgovca P. prijele te besede. Pogledal je na uro, plačal, se poslovil od tovariša ter odšel. R. J., prepričavši se, da se je peljal res na železnico, je potem izpeljal, kar je nam že znano.

(Dal. prih.)

Naši dopisi.

V Gorici 10. dec. — Te dni je priobčil „Osservatore Triestino“ list našega dr. Pajerja do g. namestnika baron Pino-ta, v katerem se odpoveduje podglavarstvu v deželni zboru in odvrča to čast tudi za prihodnjo šestletno zborna dôbo — in to iz deželnih ozirov („considerazioni d' interesse altamente provinciale“....). Uradni list („Osservatore“) obžaluje Pajerjevo odpoved rekoč, da bi bil dr. Pajer — gledé na njegove zasluge — brez dvombe vnovič za deželnega podglavarja v potrjenje predstavljen. Ta vest je zbudila pri nas veliko senzacijo; ljudje ugibajo in ugibajo, kaj bi imelo to pomeniti; sosebno besedi „altamente provinciale“ si ne morejo prav raztolmačiti. Znabiti, da je „Isonzo“ pravo zadel; njemu se namreč pozdeva, da namerava vlada ta pot imenovati za podglavarja — Slovenca. To bi bilo pravično in pošteno. In moža sposobnega za podglavarstvo tudi imamo. Sicer pa nadejamo se, da bode zastavica Pajerjeve odpovedi v kratkem rešena. — Našemu mestnemu starešinstvu bo treba v kratkem voliti novega župana. Za županov sedež imamo 2 kandidata, g. viteza Bosizio-a (ki je bil v Ljubljani dvorni svetovavec) in deželnega poslanca in odbornika g. Jož. dr. Deperis-a. Uni je bolj konservativen, ta bolj liberalen. — Novi vodja v mestnem zavodu zanemarjenih mladenčev (po smrti nepozabljivega g. Ant. Kumarja) je g. Avgust Zurman, poštenjak skoz in skoz. (Bil je g. Zurman nekaj časa začasni učitelj v srednjih šolah.) — Predvčeranjim je nek C. O. povozil majhino deklico Str. Pač čas bi bil, da bi se nekim predrznim in nepremišljenim „kočijažem — diletantom“ kolesa zavorala. — Po noči od 7.—8. t. m. se je podrl pod tukajšnjim Gradom kos razmočenega vrtnega zida in se je dokaj zemlje udrlo; ena bližnja hiša je močno poškodovana; drugih nesreč ni bilo. — Vsled odjužnega vremena (sosebno v pondeljek 4. dne t. m. je bil hud jug) in dežja v gorah bila je Soča 4. in 5. dne t. m. močno in na naglem vzrastla. V Plavéh (na sredi med Gorico in Kanalom) drži kos ceste prenizko poleg reke. Tu sta zašla dva voza v vodo. Živino in ljudi so rešili, voza pa so morali vodi prepustiti. Da-si je bilo na enem okoli 60 centov blagá, vzdignila ga je in premikala voda. — V Št. Vidu pri Kampolongo-u (v naši Furlaniji) sta 2 tolovaja 7. t. m. ob 6. uri zvečer napadla vikarija g. Jož. Cagnela v farovžu. Eden ga je ustrelil s pištolo in nevarno ranil. Zarad grdega vremena ni bilo do sedaj skoraj še nič somenja (sv. Andreja); danes se